

На сьогодні провідною міжнародною економічною організацією є Світова організація торгівлі (СОТ), що була створена з метою забезпечення для галузей та підприємств країн-членів стабільного та передбачуваного торговельного середовища на засадах добросовісної конкуренції. Досягнення зазначеної мети стає можливим за умови взаємного відкриття внутрішніх ринків країн. Однак, відкрита та ліберальна торгівля не лише сприяє економічному розвитку держави, а й створює для них певні перешкоди щодо захисту вітчизняного виробника від іноземної конкуренції [1, с. 82].

Дослідженням проблем впливу членства в СОТ на спрямованість економічної політики держави загалом та митного регулювання зокрема присвячені праці таких вітчизняних вчених як: О. Аблязова, О. Білорус, В. Мазуренко, З. Левченко, А. Лекарь, О. Личук, Т. Циганкова та ін.

Приєднавшись у 2008 році до СОТ Україна автоматично погодилася дотримуватися певних умов та принципів, що суттєво відобразилося на державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, а також складі і структурі зовнішньоторговельних потоків. Членство в СОТ надало національним експортерам низку переваг, пов'язаних зі скасуванням квотування експорту української металопродукції, зменшенням антидемпінгових обмежень тощо. Разом з тим, зміцнення позицій України на зовнішніх ринках не змогло відвернути суттєве скорочення обсягів експорту під впливом світової економічної кризи. Кризове зменшення зовнішньоторговельного обороту в Україні досягло пікових значень у четвертому кварталі 2008 року та склало 33% порівняно з попереднім кварталом, тоді як загалом у світі аналогічний показник становив 20%. Така ситуація значною мірою була спричинена зниженням попиту на традиційні експортні товари України (металопродукцію, хімічну та сільськогосподарську продукцію). Водночас – внаслідок девальвації національної валюти та падіння купівельної спроможності населення – суттєвого скорочення також зазнав імпорту [2, с. 8].

Сучасний етап розвитку національної економіки України в умовах членства у Світовій організації торгівлі та відновлення ділової активності після світової фінансової кризи 2008-2009 років характеризується зміною тенденцій у географічній та товарній структурах зовнішньоторговельної діяльності. Характерними рисами сучасного етапу розвитку міжнародної торгівлі є випереджаюче зростання вектору торговельної співпраці України з країнами СНД за одночасного зниження ролі європейського вектору у географічній структурі як експорту, так і імпорту товарів і послуг. Кризові явища у світовій економіці відчутно позначились і на товарній структурі зовнішньої торгівлі, довівши недосконалість сформованої в Україні низько диверсифікованої моделі експортно-імпортних операцій, що робить економічну систему критично залежною від кон'юнктурних коливань на світових ринках продукції.

Результати аналізу сучасних тенденцій розвитку експортно-імпоротної діяльності та зовнішньоторговельної політики України дають підстави визначити ключовим завданням державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності створення ефективної системи підтримки експорту, яка забезпечить сталий економічний розвиток та реалізацію експортного потенціалу держави. У контексті визначеної мети необхідно реалізувати комплекс заходів щодо модернізації та підвищення міжнародної конкурентоспроможності експортного виробництва, оптимізації існуючих систем правової, організаційно-економічної, науково-технічної, інфраструктурної та інших систем забезпечення експортно-імпоротної діяльності України.

Література

1. Личук О.М. Україна у Світовій організації оорговлі: реалії і перспективи / О.М. Личук // *Стратегічні пріоритети*. – 2008. – № 1. – С. 82-89.
2. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період: аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 2011. – 72 с.

Олександр ДЗЮБЛЮК

Тернопільський національний економічний університет

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ЕТАПІ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Активізація економічного зростання є неможливою без розширення інвестицій у реальний сектор національного господарства, що визначає все більшу роль у даному процесі банківського кредиту як основи ефективного виконання банками своєї функції фінансового посередництва у нормально діючому фінансовому просторі. При цьому використання кредиту у нашій країні має визначатися стратегічними завданнями щодо: а) поступового відходу від надмірної експортної орієнтації національної економіки, а відтак її підвищеної вразливості до зовнішніх шоків; б) зростання рівня орієнтування вітчизняного виробництва на внутрішні ринки збуту із одночасним стимулюванням інвестиційного попиту підприємств і споживчого попиту населення; в) впровадження нових технологій як необхідної умови завоювання зовнішніх ринків на основі новітнього виробничого потенціалу, а не реалізації продукції сировинної спрямованості з низьким рівнем доданої вартості.

Насамперед потрібно відзначити порівняно низьку на сьогодні частку банківського кредиту у фінансуванні інвестицій підприємств в основний капітал, особливо якщо йдеться про довготривалі строки таких вкладень. Їхня частка у загальній величині кредитного портфеля банків перебуває нині на вкрай низькому рівні, тоді як на кредитування поточної діяльності підприємств припадає порядку 4/5 від усього обсягу всіх банківських позичок, наданих підприємствам. При цьому невирішеними проблемами кредитної політики українських банків усе ще залишаються: нагромаджений обсяг проблемної заборгованості за наданими кредитами; порівняно низький ріст обсягів кредитування; високі кредитні ризики. По суті це взаємопов'язані проблеми, адже саме нагромаджені кредитні та інші види ризиків і небажання банків у цих умовах приймати на себе нові додаткові ризики є основною причиною, що стримує кредитну активність банківської системи в сучасних умовах.

Попри те, що у посткризовий період має місце тенденція до поступового відновлення притоку коштів на банківські вклади, це не супроводжується поки що адекватним збільшенням обсягів кредитування реального сектора. Незважаючи на певне зростання величини кредитного портфеля банків в абсолютному вираженні, його структура і якість все ще потребують активних заходів із оптимізації відповідно до потреб посткризового етапу економічного розвитку України. Адже частка проблемних кредитів у загальному обсязі банківських позичок хоча за офіційними даними і складає в межах 10%, та за оцінками міжнародних експертів (Fitch) перебуває на рівні 45-50%.

Тому головним завданням кредитної політики комерційних банків на етапі подолання наслідків фінансової кризи є не лише відновлення кредитної активності до докризового рівня в абсолютному вимірі, але й урахування попередніх упущень, що мали місце при формуванні банками кредитного портфеля з тим, щоб сприяти забезпеченню стійкого економічного зростання. До таких упущень і прорахунків кредитної політики банків слід насамперед віднести: 1) нарощування темпів кредитної активності попри поступове зниження платоспроможності позичальників, зростання вартості кредитних ресурсів та зниження вартості заставленого майна, що стали причинами погіршення якості кредитного портфеля банків, а також зростання простроченої заборгованості і необхідності формування резервів на можливі втрати за кредитами; 2) активне використання можливостей залучення кредитів за кордоном і розширення за рахунок цього депозитної бази, що призвело до зростання числа позичальників і збільшення кредитного портфеля попри те, що одночасно не розроблялися адекватні методи ефективного ризик-менеджменту; 3) активізація пропозицій нових кредитних продуктів, в тому числі і валютних кредитів, споживчих кредитів, кредитних ліній на різного роду пільгових умовах без оцінки усіх можливих ризиків, які супроводжують відповідні новації; 4) неврахування макроекономічних факторів банківських ризиків при оцінці кредитоспроможності позичальників, в тому числі і зовнішніх факторів впливу світової фінансової кризи, а також особливостей реалізації валютно-курсової політики всередині країни. Потрібно вказати, що доступність зовнішніх ресурсів у період, що передував кризі, породила у банків зниження відповідальності при їх витрачання, що

виявилось у недостатній увазі при оцінці кредитоспроможності, в результаті чого почала нагромаджуватися проблемна заборгованість. Тому не банки визначали споживчі настрої економічних агентів на ринку, однак слідуючи цим настроям, вони проводили часто безвідповідальну кредитну політику.

Природно, що відновлення кредитування підприємств і населення має означати передусім доступність за вартістю і обсягами банківських позичок, що надаються. Однак активізація кредитного процесу вимагає вирішення проблеми адекватної оцінки кредитних ризиків, пошуку оптимальних напрямів їхньої мінімізації, ефективного правового забезпечення кредитної діяльності, а також стимулювання довгострокових інвестицій в реальний сектор. Реалізація указаних заходів могла б сприяти стимулюванню кредитної активності вітчизняних банків. Та все ж потрібно розуміти, що без вирішення структурних проблем економіки навіть попри інерційний розвиток банківської системи і досягнення порівняно невисоких темпів економічного зростання збережеться значна залежність внутрішньої фінансової стабільності нашої країни від глобальних ринків збуту вітчизняного експорту і зовнішнього припливу капіталу, що підвищує вразливість національного господарства перед майбутніми світовими циклічними і фінансовими кризами.

Олександр ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ

Тернопільський національний економічний університет

РОЛЬ ФІСКАЛЬНИХ ПРАВИЛ І НОРМ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИЗИ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Фіскальні правила і норми як рамкові умови попередження кризи публічних фінансів та посилення фіскальної дисципліни, незважаючи на свою актуальність, впроваджуються досить повільно. Уряди можуть реалізовувати політику подолання бюджетних дефіцитів протягом тривалого періоду часу, однак саме загроза дефолту спонукає більшість країн раптово запроваджувати фіскальні правила і норми у досить жорсткій формі. Так, якщо у 1990 р. лише 7 країн мали національні правила, що обмежували фіскальні маневри уряду, то у 2010 р. уряди понад 80 країн світу запровадили їх, реагуючи на нарощування бюджетних дефіцитів та державного боргу.

Приблизно половину часу з 1960 по 2012 рр. «фіскально дисципліновані» країни допускали наявність бюджетного дефіциту (Норвегія, Фінляндія, Швеція, Нова Зеландія, Данія), тоді як в усіх інших країнах ОЕСР бюджетні дефіцити допускалися кожні 4-и з 5-ти років, а в деяких (Італія, Португалія) практично не було бездефіцитних періодів. Отже, дефіцитний бюджет став правилом, а не винятком. Багато європейських країн тривалий час збалансовують бюджети з дефіцитом понад 3%, дозволених Маастрихтським договором. В Австралії, Німеччині, Данії, Фінляндії, Нідерландах, Новій Зеландії, Швеції останній профіцит бюджету був у 2008 р., в Канаді, Іспанії, Ірландії – у 2007 р., тоді як у Великобританії – у 2001 р., США – 2000 р., Японії – 1992 р., Австрії, Франції – 1974 р., Греції – 1972 р. Норвегія практично завжди збалансовує бюджет з профіцитом, чому неабияк сприяє структура її експорту та підконтрольність коштів державного пенсійного фонду, в якому акумулюються кошти від експорту сировинних ресурсів, Парламенту Норвегії.

Отже, аргументи запровадження фіскальних правил і норм можна звести до теоретичних та емпіричних. Перші стосуються, переважно, проблем збалансування бюджетів субнаціонального рівня та фіскальної дисципліни адміністративно-територіальних одиниць, тоді як другі – координації податкової та бюджетної політик на національному рівні, а також необхідності врахування політико-інституціональних факторів реалізації фіскальної політики (табл. 1).

Головні кількісні фіскальні норми, що виокремлюються фахівцями Європейської Комісії, охоплюють: норми бюджетного балансу, спрямовані на забезпечення стабільності державних фінансів; норми запозичень та заборгованості, які лімітують зростання державного боргу у % до ВВП; норми видатків, спрямовані на забезпечення фіскальної дисципліни шляхом посилення